

De hvide busser og deres tilknytning til Vildbjerg

V/Tove Lykkeberg og Jørgen Ovesen

Kristian Ovesen

Efter anden verdenskrig deltog Kristian R. Ovesen og Kaj Rasmussen fra Vildbjerg i afhentning af fanger fra Neuengamme. Kristian Ovesen var ejer af Rutebilfirmaet i Vildbjerg og Kaj Rasmussen var chauffør hos ham. Kristian Ovesen har efterladt en del papirer, som vi har fået lov til at bruge af hans søn Jørgen Ovesen. Vi har også været i forbindelse med Kaj Rasmussens datter Mona Rasmussen. Mona siger, at faderen ikke fortalte meget om turen, men hun var også ret ung, da han døde. Mona er dog i besiddelse af en medalje, som han fik. I år er det 70 år siden, at De Hvide Busser satte kurs mod Danmark

med de sidste 4.200 nordiske fanger fra kz-lejren Neuengamme. Transporten blev en del af et af de mest spektakulære dilemmaer, som blev gennemført under de mest modbydelige scenarier.

Fra disse bygninger i Neuengamme blev en samling væsener, der knap virkede menneskelige, drevet, puffet og ført ud. Udmarvede i en grad, så man ikke skulle tro det muligt. Og yderligere afkræftede af dysenteri og andre sygdomme, ravede og krøb disse mennesker ind i busser fra Svensk Røde Kors. Der var fuldvoksne mænd af middelstørrelse eller mere, som vejede tredive kilo. Der var individer, som var så kraftløse, at de ikke havde kræfter til at holde på et stykke brød.

Det var polske, russiske og franske fanger fra Neuengamme, som skulle flyttes til lejrene Bergen Belsen og Hannover-Støkken. Det skulle Svensk Røde Kors gøre, så der kunne blive plads i Neuengamme til danske og norske fanger i Skandinavienslejren. Folke Bernadotte var tvunget til at acceptere denne fangeombytning. Svenske hjælpere tænker tilbage på denne oplevelse med gru.

Der blev overført stadig flere danske og norske fanger til lejren. Og ganske naturligt satte de deres præg på Neuengamme. De blev beskyttet af Svensk Røde Kors. De havde ikke arbejdspligt, blev ikke klippet, som de andre. De indrettede deres egen sygeafdeling, hvor der var rent. Maden kom fra Røde Kors pakker og var rigelig. En af de indsatte siger, at der var et skammeligt svineri med mad.

Andre landes fanger fik en forfærdelig behandling. Ombytning m.v. opfattede danskere og nordmænd det som et problem? Eller er det først gået op for folk senere? Og hvor meget vidste man om, hvad der foregik rundt i de forskellige lejre.

Med aktionen De hvide Busser anerkender man Bernadottes indsats, men danskere anerkender også den danske andel. De hvide busser er et konkret eksempel på, at nationen stod skulder ved skulder i forenet kamp mod det onde. Og at man ikke svigtede landsmænd, der var blevet deporteret af besættelsesmagten.

Historien bliver til stadighed nyfortolket. Der sættes fokus på den såkaldte Skandinavienslejr i kz-lejren i Neuengamme. Der studeres i, om det var en racistisk hjælp på bekostning af andre.

Tanken var, at man selvfølgelig først og fremmest undsætter egne statsborgere, de er nærmest. Sådan er det også i dag, hvor man befrier egne statsborgere fra krigszoner.

I år er der en udstilling på Nationalmuseet, som bl. a. giver information om de chauffører, der sad bag rattet. Hvad drev de mænd og kvinder, som valgte at tage af sted på den farefulde færd for at bringe de deporterede i sikkerhed. Hvorfor valgte nogle at sætte livet på spil i en tid, der allerede var præget af ekstreme vilkår?

Det er svært at se et alternativ. Men mange mennesker har oplevet og set så mange ting. Der var store flokke af "muselmænd", som blev fragtet til Bergen-Belsen. De blev fordrevet fordi der skulle være plads til skandinaver. Det var de blevet under alle omstændigheder

Rutebilerne gik på generatorbrændsel. Ovesen havde 2 biler. en 26 personers og en 13 personers. Der blev kørt 3 gange om dagen.

Normal belægning på den 26 personers var 60-70 rejsende, der kunne være 18 på taget og en på stigen bagpå ved siden af generatoren.

Rutebilstationen var i Søndergade 17 (der hvor der nu er missionshus). Under besættelsen blev der beslaglagt 3 værelser og en stor trægarage, som de skulle bruge til olie og generatorbrænde.

Kristian Ovesen har skrevet erindringer fra krigen. I disse gengiver han historier fra dødsdømte mænd. Nogle overlevede, andre ikke.

Man mærker i beskrivelserne, at disse mænds skæbner har berørt meget. Ud over sådanne beretninger var Ovesen også klar over, at Frihedskæmperne gjorde et stort arbejde.

Ovesen skriver:

Røde Kors med grev Bernadotte i spidsen gjorde en enestående indsats for at hjælpe de nordiske fanger i Kz lejrene, han forhandlede med den tyske befuldmægtigede Heinrich Himmler om tilladelse til at sende Røde Kors pakker til de nordiske fanger i Kz-lejrene, og senere fik han, under bøn, trusler og velsignelser tilladelse til at samle alle nordiske fanger i Neuengamme og senere opnåede han tilladelse til at bringe de syge hjem med ambulancer fra Sveriges Røde Kors og Civilforsvaret i Danmark.

Efter mange besværligheder opnåede Folke Bernadotte tilladelse til at hente resten af de nordiske fanger i Neuengamme og bringe dem til henholdsvis Frøslev og Horserød, hvorfra de blev frie ved krigens slutning d. 5. maj 1945.

Den 18. april 1945 fik Bernadotte tilladelsen til at bringe de sidste fanger fra Danmark og Norge hjem, hvis han senest d. 19. april 1945 kunne skaffe så mange busser, at de kunne afhente de sidste fanger i et træk. Busserne skulle også alle være malet hvide med Røde Kors mærket på taget og Dannebrog på bussernes sider. Krav som syntes umulige at opfylde.

Der gik så besked til DSB og LDB og i lyntempo blev alle rutebilstationer kontaktet og kl. 4.00 om morgenen den 19. april 1945 stod der 120 busser i Padborg.

Da jeg var bestyrelsesformand for rutebilstationen i Herning blev jeg kl. 16.30 den 18. april 1945 ringet op af Danmarks bilruter og forespurgt om hvor mange busser vi kunne stille med, hvidmalede og til førnævnte tid. Jeg spurgte mine kolleger og meldte tilbage at vi kunne stille med 7 busser. På rutebilstationen var der dengang kun 5 biler. Beslutningen tog kun 1 minut.

Jeg tog til J. Ørum Petersens Karosserifabrik og forelagde sagen og spurgte om, de kunne male 7 busser som før beskrevet, og hvis det blev et ja, kunne de få den første om en time. Det var i orden fra fabrikantens side, men jeg skulle selv forelægge det for medarbejderne, for det var jo lige op til fyraften.

Jeg gik sammen med fabrikanten ud på fabrikken og forelagde sagen, som den var, at vi skulle hente danske Kz-fanger hjem fra lejren i Neuengamme. Det var vort arbejde, men vi kunne ikke udføre det uden, at de 7 busser blev malet og var i Padborg inden 11 timer. Svaret kom straks: "Kom med busserne".

Nu var kl. 16:50 og på rutebilstationen holdt busserne klar til at køre den ordinære rute hjem. Der var mange rejsende. Jeg gik fra bus til bus og meddelte, at vi skulle afsted og at der af den grund ingen busser gik på ruterne i de næste 3 dage.

Vi skulle så have de rejsende kørt hjem, busserne malet og selv være klar.

Rygtet var gået som en løbeild her i Vildbjerg og min genbo læge Eberholst tilbød at tage med, men vi skulle ikke have syge med, de blev befordret i ambulancer, så det var ikke nødvendigt.

Dyrlæge Primdahl ringede til mig, at vi måtte hente hans månedsration af tobak hos købmanden, og så fik vi mange gode ønsker med på vejen.

Kl. 24:00 var vi klar til at køre hjemmefra, uvisse på hvad vi skulle møde, vi skulle jo til et krigsførende land. Klokkeren 03:00 var vi i Padborg, blev vist om på Stadion til de øvrige busser, der holdt i lange lige rækker. Vi lagde os i busserne, vi skulle jo være klar til afgang kl. 8:00, så lidt søvn ville gøre godt.

Næste morgen var vi klar til den aftalte tid, men så blev det meddelt, at Himmler havde fortrudt tilladelsen. Han havde sikkert ikke regnet med, at et så stort antal busser kunne gøres klar og være i Padborg på mindre end et døgn.

Så måtte Bernadotte afsted igen, og vi måtte vente. Selv om der endnu var sne, var vejret godt, så vi fik tiden til at gå med lidt af hvert. Vi var jo mange chauffører, og der var rigeligt at snakke om.

Da det blev aften, skulle vi sove i nogle kreaturvogne med Røde Kors mærket. Vognene var kørt ind på et sidespor på Padborg station. I vognene var der anbragt madrasser og tæpper, så det var meget godt. Vi lagde os godt til rette og var ved at blunde, da luftalarmen lød. Vi tog det ganske roligt, for det var sket så tit i Herning uden der skete noget. Men vi opdagede snart at vi ikke var i Herning, for pludselig så jeg lysbomber over bussernes parkering, og det blev lyst som selve dagen. "Så" tænkte jeg "nu glider busserne", men der skete intet. Lidt efter kom der også lysbomber over baneterrænet, og så opdagede vi, at der var kørt et tysk militærtog op på siden af Røde Kors` vogne, hvori vi skulle sove, så det var med at komme ud. Medens en af chaufførerne var ved at lette sig, kom der en maskingeværsalve gennem vognen og plukkede et hjørne af hans madras. Chaufføren rejste sig og sagde: "Du skal ikke komme nærmere på mig", men alle kom ud, og vi søgte dækning under en tyk betonperron, så længe angrebet varede. Vi gled så ud i busserne resten af natten, de var mere sikre, havde vi opdaget.

Næste morgen den 20. april 1945 blev vi purret kl. 7:30, blev nødtørftigt vasket, spiste morgenmad og var klar til afgang. Bernadotte havde fået

tilladelsen, og kl. 9:00 startede vi, vort hold var på 11 busser. Ingen busser måtte køre alene. Det var en aftale med de allierede styrker.

Vi kørte over grænsen og videre sydpå, hastigheden var 40 km. i timen. Vi kørte jo på generatortræ og dårlige dæk. Jeg havde 4 reservehjul på taget samt det generatortræ, der var nødvendigt for at kunne gennemføre turen. Generatortræ er bøgetræ i små klodser, som brændes af i en kakkellovn monteret bag på bussen, ved afbrænding udvikles der trægas som brændgas til motoren til erstatning for benzin, der ikke kunne skaffes.

Vi kørte over Flensburg og Schlesvig og da det var første gang, jeg var i udlandet, bemærkede jeg, at alt syntes at ligne vores eget land, men lidt senere passerede vi en lille by med et gadekær, og her observerede vi en større afdeling tyske kamptropper.

Da førerbussen opdagede 4 engelske flyvere over os, måtte vi alle stoppe op og ned i grøften, men der skete intet, så vi blev enige om at køre videre. Kort tid efter vendte flyverne tilbage. Vi kunne høre en del skyderi, men vi kørte videre.

Vi nåede Neumunster, og her så vi for første gang, hvor store ødelæggelser krigen kan afstedkomme. Den nordligste del af byen var en stor ruinhob. Der havde været en fabrik for flyvemaskiner. Den var jævnet med jorden og på baneterrænet stod der lange togstammer, gennemhullede, væltede eller sprængt i småstykker, højhuse, der var styrtet sammen. Og vi kunne se senge og andre møbler stikke ud af ruinerne. I gaderne var der bombekratere, som vi med megen møje kunne snige os udenom. Længere inde i byen gik livet sin gang med mange mennesker.

Midt på torvet eksploderede et af mine bagdæk, og i løbet af et nu var der ikke et menneske at se nogen steder. Jeg skiftede hjul og efterhånden kom menneskene tilbage. De var venlige og ville hjælpe os. Da vi var færdige, viste de os på vej igen og ønskede os god tur.

Vi kørte så videre og lidt efter så vi en vældig røgsky nogle kilometer foran os. En tysk motorordonnans stoppede os og meddelte at vejen var spærret af en olietransport, der var blevet beskudt og var i brand. Vi måtte så dreje ind ad nogle små veje for at komme udenom den brændende olietransport.

Vi kørte videre over Bad Segeberg, Bad Olsley og Tritteau Svarzenbek, kom igen nem en dalsænkning, det var Altengamme, og her mødte vi foråret, det var solskin, alt var grønt, frugttræerne stod i fuld flor med deres hvide blomster pragt. Det er et syn man ikke

glemmer, for da vi kørte hjemmefra var der jo sne. Vi kørte videre, nu var vi snart fremme ved vores mål Neuengamme. Vi kunne høre kanontorden fra fronten. Lige før vi nåede lejren, var der en af busserne, der strejkede. Og det var så alvorligt, at det ikke kunne repareres umiddelbart. Og da vejen var smal og vi skulle skynde os frem, så tog chaufføren sine ejendele, og sammen med de øvrige chauffører tog de under bussens ene side og væltede den ned i grøften, og så kørte vi videre. Det var et tragisk syn, der mødte os. Der var pigtråd i ca. 2 meters højde. Trådene var strømførende og med passende mellemrum var der lysprojektører og bemanded med soldater med maskingeværer. Herfra kunne vagterne følge alt, hvad der rørte sig i lejren, flugt var således umulig. Vi kørte gennem hovedvagten Foran os lå en stor bygning med en høj skorsten. Det lignede et teglværk, men det var et krematorium. Alle uhyggelige spor var fjernet.

Vi kørte ind på appelpladsen. Det var her tyskerne dagligt holdt mandtal og fordelte fangerne på de opgaver, der skulle løses.

Bagved lå 27 lange barakker, det var fangernes hjem. Der gik mange omkring i deres sribede fangedragter med nummer på.

De nordiske fanger, som vi skulle have med hjem, stod i en lang række iført deres civile tøj. Klokkeren var 16, og de havde stået det meste af dagen.

Alt imens vi læssede, fløj 4 kampfly frem og tilbage over lejren, men der var ingen, der åbnede ild mod dem. Tyskerne var klar over, at krigen var tabt.

Da vi havde fået de fleste passagerer i busserne, gik det atter hjemad.

Da vi var ude af lejren og pigtråden drog vore passagerer et lettelsens suk. Det var jo år og måneder siden de kunne føle sig frie.

Da det var begyndt at blive mørkt var vi nået frem til den Svenske Røde Kors ved Frederiksrue, hvor vi skulle overnatte. Vi havde medbragt Røde Kors forplejning. Den blev fortæret i vejkanten. Der var træer alle vegne.

Der blev givet besked om ikke at have lys på eller i busserne. Ingen tobaksrygning eller brug af åben ild. Ingen lommelygter. Man måtte ikke opholde sig på bussens venstre side, da svenskerne kørte med ambulancer hele natten.

Næste morgen kørte vi videre.

Undervejs gjorde vi holdt på torvet i en lille by, og straks var busserne omringet af børn, der var meget tynde. De strakte hænderne op og sagde :”Giv os mad, I har så meget i Danmark”. Vore passagerer gav dem hvad de havde i deres Røde Kors pakker. Jeg beundrede dem og sagde, at det kunne vi der aldrig havde været i koncentrationslejr ikke gøre. Men det kalder jeg menneskekærlighed.

”Tyskerne kan pine og plage os så meget de vil, men mangler deres børn mad vil vi give dem det”

De ord har bidt sig fast i mig, jeg glemmer det aldrig. Vi kom til Danmark om eftermiddagen den 21. april og kørte vore passagerer direkte til Frøslevlejren, hvor vi blev modtaget af tyske vagter, der råbte højt. En af vore passagerer sagde:”Tag det roligt, I er snart færdige. Vi sagde farvel med ønsket om, at de snart måtte blive frie, og så kørte vi hjemad. Langs med vejen helt til Kolding stod små klynger af børn med blomster og råbte hurra for os.

Vi nåede godt hjem til vore familier, de havde jo været urolige for os. Da vi var hjemme takkede vi for at vi var godt hjemme og fordi vi fik lov til at udføre dette stykke hjælpearbejde.

Spørger man Jørgen Ovesen om holdningen i hjemmet siger han, at den var sådan, at man hjalp, hvor man kunne.

